

УДК 378:372.881.1

ІВАННА ВОРОНА

м. Тернопіль

vicinska@mai.ru

ЗМІСТ І СТРУКТУРА ІНШОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЯК СКЛАДОВА ФАХОВОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ

У статті встановлено, що одним із важливих завдань, яке ставиться перед студентами при вивченні іноземної мови, є оволодіння лексичною компетенцією, оскільки вона є складовою комунікативної компетенції. Розкрито суть поняття «лексична компетенція», визначено його основні компоненти. Описано процес відбору навчального матеріалу для оволодіння іншомовною лексикою. Проаналізовано засоби семантизації та презентації лексичного матеріалу. Показано особливості процесу засвоєння лексичного матеріалу та вказано на труднощі засвоєння лексичних одиниць.

Ключові слова: компетенція, лексична компетентність, лексична одиниця, зміст навчання лексики, словниковий запас слів.

Загальносвітові процеси глобалізації і сучасні інформаційні технології зумовили формування нової моделі освіти, яка проявляється в концепції відкритого європейського освітнього простору. Реформа освіти в Україні, яка опирається на положення Болонської конвенції, включає реформу навчання іноземних мов і методики такого навчання [10, 3].

Із всіх основних аспектів вивчення іноземної мови, найважливішим і найсуттєвішим є засвоєння лексики, тому що без словникового запасу слів, хоча б незначного, неможливо володіти мовою.

Різні аспекти проблеми навчання лексики іноземної мови розглядали О. Аматыєва, В. Андрющенко, І. Берман, А. Богуш, В. Бухбіндер, Б. Лапідус, А. Мироліубов, С. Ніколаєва Є. Пассов, В. Скалкін, Л. Котлярова, С. Куліш, Г. Савченко, Г. Рогова, Ф. Рабінович, Т. Сахарова та інші. Хоча проблема лексичної компетенції неодноразово ставала об'єктом дослідження методистів, вчених, проте, і досі не існує єдиного погляду на визначення цього поняття, немає характеристики компонентів лексичної компетенції, не розкрито зміст та структуру іншомовної лексичної компетенції.

Мета статті – розглянути особливості змісту та структури іншомовної лексичної компетенції як складника фахової культури майбутніх медиків. Для досягнення постав-

леної мети ставимо такі завдання: розкрити суть поняття «лексична компетенція» та визначити його основні компоненти; описати процес відбору навчального матеріалу для оволодіння іншомовною лексикою; проаналізувати засоби семантизації та презентації лексичного матеріалу; показати особливості процесу засвоєння лексичного матеріалу та вказати на труднощі засвоєння іншомовних лексичних одиниць.

Підготовка висококваліфікованих спеціалістів залишається найважливішим завданням сучасної медичної освіти. Студенти-медики за час навчання повинні набути такої сукупності якостей, завдяки яким вони зможуть стати справжніми професіоналами.

Компетенцію (лат. *competentia*, від *compeete* – взаємопрагну; відповідаю, підходжу) – розглядають як: коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи; коло питань, в яких особа має певні повноваження, знання, досвід [7, 282]. Компетентним (лат. *competens, ntis* – відповідний, здібний) називають того, який має ґрунтовні знання в певній галузі; тямущий [9, 411]. С. Сисоєва вважає, що компетенція включає знання й розуміння (знання теоретичного матеріалу, здатність його розуміти), знання як діяти (практичне застосування набутих знань до конкретних ситуацій), знання як бути (цінності як невід'ємна частина способу сприйняття й життя з іншими в соціальному контексті) [6, 199].

При вивченні іноземної мови ставиться за мету досягнення тими, хто навчається, такого рівня лексичної компетенції, щоб вони могли спілкуватися, здійснювати мовленнєву комунікацію, розвивати комунікативну компетенцію (розуміння/аудіювання, читання/говоріння, письмо). Комунікативна компетенція складається, зокрема з мовленнєвої, а мовленнєва компетенція, в свою чергу, містить лексичну, граматичну, фонологічну та орфографічну. Лексична компетенція – це знання і здатність використовувати мовний словниковий запас, що складається з лексичних і граматичних елементів. Лексичними елементами є стійкі вирази (розмовні вирази, фразеологічні ідіоми, стійкі словосполучення) та однослівні форми (іменники, дієслова, прикметники, прислівники, числівники). Граматичні елементи включають артиклі, займенники, прийменники, сполучники, частки, допоміжні дієслова [1, 110–111].

Лексична компетенція – це здатність людини до правильного оформлення своїх висловлювань і розуміння мовлення інших. Ця здатність формується на основі взаємодії відповідних навичок, знань та лексичної усвідомленості. Тому можна стверджувати, що лексична компетентність включає в себе лексичні навички, знання і загальну мовну усвідомленість (здатність) їх використання в усіх видах мовленнєвої діяльності.

Лексичними навичками називають навички правильного розуміння і вживання іншомовної лексики на основі мовленнєвих лексичних зв'язків між слухо-мовленнєвою і графічною формами слова та його значенням, а також зв'язків між словами іноземної мови [11, 27]. Одиницею навчання лексичного матеріалу є лексична одиниця (ЛО), яка може бути не лише словом, але й сталим словосполученням і навіть так званим «готовим реченням» (тобто таким, що не змінюється у мовленні) [8, 16].

Розрізняють рецептивні та репродуктивні лексичні навички. Рецептивні навички – це навички сприймання й розуміння ЛО в усному та писемному мовленні, а саме: впізнавання, диференціації та ідентифікації усної і письмової форм ЛО; співвіднесення ЛО

з відповідним об'єктом чи явищем; обґрунтованої здогадки про значення ЛО [8, 16]. Під репродуктивними навичками розуміють навички використання ЛО в усному чи писемному мовленні, що передбачає: відтворення ЛО у зовнішньому мовленні; миттєве сполучення ЛО з іншими словами; вибір відповідного стилю.

Лексичними знаннями є відображення у свідомості студента результату пізнання лексичної системи іноземної мови у вигляді поняття про цю систему і правил користування нею. С. Смоліна до лексичних знань відносить знання: усної і письмової форм слова; їх семантики; здатності слова мати антоніми, синоніми, омоніми, пароніми, стилістичну і соціокультурну забарвленість; синтаксичної і лексичної сполучувальності слова; правил словотвору (складання слів, конверсії тощо); основних понять, пов'язаних зі структурою слова: корінь, префікс, суфікс; схожості та/або розбіжності у лексичних системах рідної та іноземної мов [8, 17]. Тобто лексичні знання включають: знання про звукову форму лексичної одиниці (ЛО), необхідні для її правильної вимови та розпізнавання і розрізнення на слух; знання про графічну форму, правила орфографії, необхідні для правильного написання ЛО та розпізнавання і розуміння її при читанні; знання з граматики, необхідні для утворення словоформ; знання семантики слів, необхідних для утворення вільних словосполучень; знання, пов'язані з правилами сполучуваності відповідних слів у мові, що вивчається [4, 48].

Студенти-медики вивчають іншомовну лексику не для того, щоб її просто знати, а для того, щоб спілкуватися, користуючись нею у взаємозв'язку з фонетичними, граматичними, невербальними засобами. Тому важливим є останній компонент лексичної компетенції, тобто загальна мовна усвідомленість або здатність студента до узагальнення результатів вивчення лексики; здатність здійснювати контроль під час використання слів у процесі спілкування.

Про наявність лексичних знань у студентів-медиків свідчить їхнє розуміння значення нової ЛО на слух та при прочитанні,

а також їхня здатність вимовити і написати її відповідно до значення.

На наявність лексичних знань у студентів і можливість переходу до етапу формування лексичних навичок вказують відповідні показники, а саме: правильність розуміння й відтворення ЛО; швидкість виконання відповідних дій, що має свідчити про процес свідомого оперування інформацією про нові ЛО. Швидкість вимірюється часом виконання завдання, який залежить від індивідуального темпу мовлення або письма.

Перевірка знань ЛО проводиться у певному і чітко визначеному місці навчального процесу, а саме після повідомлення лексичних знань. Відомо, що люди неоднаково швидко запам'ятовують нові слова. Тому на певному етапі заняття деякі студенти виконують завдання досить швидко, а деякі не можуть впоратися з ними взагалі. Якщо у такій ситуації перейти до наступного етапу роботи, з'являється небезпека утворення прогалин у знаннях слабшого студента, накопичення яких у подальшому приведе до неможливості користуватися іноземною мовою як засобом спілкування. Вирішити цю проблему можна за допомогою прийому «активної асистенції», тобто слабким студентам даються додаткові вправи, а сильнішим пропонується допомагати їм у роботі. Так студент-асистент, виконуючи роль викладача, пропонує слабшому студенту виконати інше контрольне завдання, і лише після отримання результату вся група переходить до наступного етапу роботи над лексикою.

С. Шатілов розглядає формування лексичної компетенції як поетапний процес від ознайомлення з новими лексичними одиницями до їх активного використання в мовленнєвій діяльності [12, 29]. Схожу думку висловлює і Ю. Пассов, зазначаючи, що спочатку формуються навички роботи з лексичним матеріалом, потім відбувається вдосконалення навичок, а після цього розвиваються уміння використовувати лексичні одиниці у мовленнєвій діяльності [5, 115].

У роботі над лексикою виділяємо два основні етапи: 1) презентація лексики; 2) розвиток умінь використання лексичних

одиниць у різних видах мовленнєвої діяльності. Етап презентації відіграє значну роль у навчанні лексики. Завдання викладача – обрати найбільш ефективний спосіб презентації відповідно до ступеня навчання, рівня знань студентів, якісної характеристики слова та його приналежності до активного й пасивного мінімуму. На жаль, етапу повідомлення лексики не надається достатньої уваги в сучасній вищій школі. Лексичні одиниці зазвичай семантизують шляхом перекладу, розглядаючи його як найекономніший шлях повідомлення значення слів. Але такий спосіб подачі лексичних знань не дає студенту можливості «відчути» слово.

Оскільки на вивчення іноземної мови у медичному ВНЗ відводиться невелика кількість годин, досить важко проводити систематично серйозну роботу над лексикою на практичному занятті. Вона в основному зводиться до того, що студенти отримують завдання самостійно виписати нові слова з тексту, якщо в підручнику немає вокабуляру після тексту чи словника в кінці підручника, вивчити нові слова, що найчастіше або не робиться зовсім, або робиться дуже погано. Така робота є недостатньою і не може забезпечити міцне засвоєння лексики. Не отримавши належного результату на рівні лексичних знань, викладачі одразу приступають до формування лексичних навичок. Під час говоріння погане знання лексики не дає студентам змоги концентруватися на змісті висловлювання, оскільки вони вимушені думати про засоби мови і правила їх функціонування. Студенти роблять мовні помилки, що призводить до непорозуміння, заважає використанню мови як засобу спілкування.

Причини недостатнього володіння студентами-медиками лексичними одиницями, у тому числі й термінами, також полягають у труднощах підрахунку одиниць словника, об'ємності, багатоаспектності слова, яке має граматичне і власне лексичне значення, багатомірності смислових відношень терміна у словнику, безпосередньому співвідношенні слова з позамовною дійсністю. Тому необхідно внести суттєві зміни у засвоєння

студентами лексичних одиниць. Одним із шляхів виправлення такого становища є інтенсивна робота на практичних заняттях, систематичне розігрування типових комунікативних ситуацій професійного спілкування [13, 169], а також методично вагомою є опора на контекст, що є особливо важливим для репрезентації та семантичного декодування термінологічної лексики у системі роботи, спрямованої на формування термінологічної компетенції.

Навчальний процес являє собою неперервний процес взаємодії викладача та студента, де постійно змінюються психічні властивості його учасників, тому доцільним є використання різних засобів наочності відповідно до поставленого дидактичного завдання, особливостей навчального матеріалу й конкретних умов навчання. Вибір виду наочності залежить від її функції і поставлених на занятті цілей та завдань. Так, для розвитку пізнавальної діяльності студентів-медиків необхідно використовувати такі види наочності, як: сенсорну (зорову і слухову); натуральну; зображальну; іконічну (малюнки, фото, картинки тощо); звукову (аудитивну); модельну і табличну [2, 232].

Основними завданнями, які постають перед оволодінням іншомовною лексикою є: знаходження слова в пам'яті, з чого випливає, що воно має бути спочатку закладене в пам'ять; правильна його артикуляція, що передбачає володіння його фонетичною формою; включення на поєднання слів на основі смислової сумісності й відповідно до граматичної норми; включення словосполучення в речення, вислів. Тому лексична компетенція тісно пов'язана з багатьма іншими навичками, адже саме по собі вивчене слово ще не означає сформованість елементів лексичної та граматичної компетенцій. У «Загальноєвропейських рекомендаціях» зазначається, що лексичною компетенцією безпосередньо пов'язані усі інші компетентності, а саме: граматична; семантична; фонологічна; орфографічна; орфоепічна; соціолінгвістична; прагматична [1, 113–130].

Робота над накопиченням словникового запасу слів супроводжує весь процес вивчення іноземної мови. На кожному занятті ви-

кладач знайомить студентів з новою лексикою і проводить роботу з її засвоєння. От чому забезпечити оволодіння іншомовною лексикою є першочерговим завданням кожного викладача. Тому дуже важливо викликати в студентів зацікавлення до постійного розширення словникового запасу та вивчення нових медичних термінів. Майбутні лікарі повинні розуміти, що для подальшої професійної діяльності та можливості спілкування з колегами з інших країн необхідне вивчення іншомовної лексики. Найпереконливішим показником оволодіння словником для викладачів та студентів є здатність спілкуватися іноземною мовою [3, 2].

Отже, лексична компетенція – це здатність розпізнавати і використовувати слова мови так, як це роблять носії мови, а також здатність миттєво викликати з довгострокової пам'яті еталон слова залежно від конкретного мовленнєвого завдання; та включати це слово у мовленнєвий ланцюг. Це включає розуміння різних відносин серед груп слів і розуміння традиційних значень слів. Успішність засвоєння нової іншомовної лексики залежить від наявності в студентів умінь спостерігати, порівнювати та аналізувати мовні явища; працювати з різними словниками; здогадуватися з контексту про значення слова тощо. Студенти-медики повинні адекватно використовувати лексику, коректно вимовляти і писати, правильно організувати граматично, розуміти на слух і в процесі читання, оперувати нею в актах комунікації у потрібному темпі і в різноманітних значеннях, доречно вживати образні вислови, прислів'я, фразеологічні звороти для досягнення відповідного комунікативно-функціонального результату. Таким чином сформована лексична компетенція стає підґрунтям для реалізації мовленнєвої, соціокультурної та соціолінгвістичної компетенцій майбутніх медиків. Перспективи подальших розвідок вбачаємо у дослідженні формування мовленнєвої компетенції на заняттях іноземної мови.

Список використаних джерел

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / науковий редактор українського видання д-р пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. — К.: Ленвіт, 2003. — 273 с.

2. Козачінер О. С. Формування лексичних навичок в учнів 1-го класу / О. С. Козачінер // Англійська мова та література. — 2008. — № 3. — С. 2—3.
3. Низенко К. М. Розвиток комунікативних здібностей учнів 7–9 класів засобами використання інноваційних технологій на уроках / К. М. Низенко // Англійська мова та література. — 2010. — № 13. — С. 201—208.
4. Ніколаєва С. Ю. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах // С. Ю. Ніколаєва — К. : Ленвіт, 1999. — 320 с.
5. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению / Е. И. Пассов. — М. : Просвещение, 1991. — 223 с.
6. Сисоева С. О. Формування психолого-педагогічної компетентності студентів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю // Проблеми освіти у Польщі та в Україні в контексті процесів глобалізації та євроінтеграції : зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, 22–24 квітня, 2009 р., Київ — Житомир / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоевої. — К. : КІМ, 2009. — С. 35—36.
7. Словник іншомовних слів / [уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута]. — К. : Наукова думка, 2000. — 680 с. — (Словники України).
8. Смоліна С. В. Методика формування іншомовної лексичної компетенції / С. В. Смоліна // Іноземні мови. — № 4. — 2010. — С. 16 — 23.
9. Сучасний тлумачний словник української мови. 65000 слів / за заг. ред. В. В. Дубічинського. — Х. : Школа, 2006. — 1008 с.
10. Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному навчальному закладі. — К. : Фірма «Інкос», 2006. — 246 с.
11. Шатилов С. Ф. Актуальные проблемы методики обучения русскому языку иностранных учащихся / С. Ф. Шатилов. — Л. : ЛГУ, 1985. — 56 с.
12. Шатилов С. Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе / С. Ф. Шатилов. — М. : Просвещение, 1986. — С. 29—30.
13. Ярчук О. В. Формування професійної спрямованості в навчанні іноземних мов студентів спеціальності «Правознавство» / О. В. Ярчук // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Збірник наукових праць. — К. : КНЛУ-НМАУ, 2005. — Вип. 29. — С. 166—170.

IVANNA VORONA

Ternopil

THE CONTENT AND STRUCTURE OF FOREIGN LEXICAL COMPETENCE AS A PART OF MEDICAL STUDENTS' PROFESSIONAL CULTURE

One of the main tasks of medical students in mastering a foreign language is to gain proficiency in lexical competence because it is a component of communicative competence is established in the article. The point of the "lexical competence" concept and its main components are defined. The process of educational material selection for mastering a foreign language vocabulary is described. Classification and presentation means of lexical material are analysed. The peculiarities of the process of mastering vocabulary and its difficulties are shown.

Key words: competence, lexical competence, lexical unit, content of mastering vocabulary, vocabulary.

ИВАННА ВОРОНА

г. Тернополь

СОДЕРЖАНИЕ И СТРУКТУРА ИНОЯЗЫЧНОЙ ЛЕКСИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ КАК СОСТАВЛЯЮЩЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТОВ-МЕДИКОВ

В статье установлено, что одной из важных задач, которая ставится перед студентами при изучении иностранного языка, является овладение лексической компетенции, поскольку она является составной коммуникативной компетенции. Раскрыта суть понятия «лексическая компетенция», определены его основные компоненты. Описан процесс отбора учебного материала для овладения иноязычной лексикой. Проанализированы средства семантизации и презентации лексического материала. Показаны особенности процесса усвоения лексического материала и указано на трудности усвоения лексических единиц.

Ключевые слова: компетенция, лексическая компетентность, лексическая единица, содержание обучения лексики, словарный запас слов.

Стаття надійшла до редколегії 04.12.2016